

Dozwolony użytek utworów ustanowiony na rzecz bibliotek – wybrane problemy

r.pr. Małgorzata Kubik
Szkoła Doktorska UO

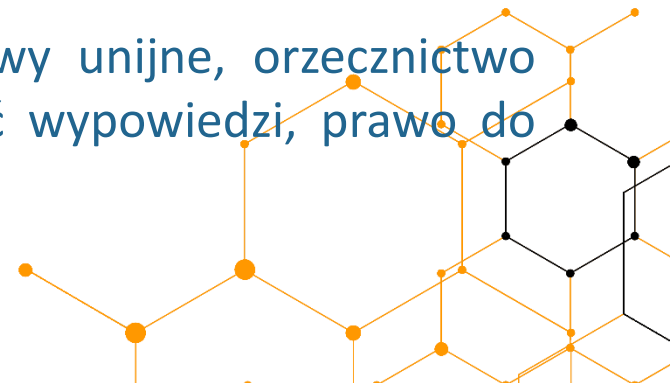
Plan wystąpienia

1. Wprowadzenie – rozwój idei ochrony praw autora; podstawowe pojęcia i instytucje w prawie autorskim
2. **Treści nieobjęte ochroną prawa autorskiego**
3. Instytucja dozwolonego użytku utworów
4. **Dozwolony użytek edukacyjny (art. 27 pr. aut.)**
5. **Dozwolony użytek ustanowiony na rzecz bibliotek (art. 28 pr. aut.)**
6. Digitalizacja zbiorów
7. **Inne podstawy korzystania z utworów w praktyce bibliotek**

Postrzeganie ochrony prawnoautorskiej na przestrzeni wieków

- czasy starożytne – brak rozpoznania idei twórcy i autorstwa
- epoka średniowiecza – wynalezienie i upowszechnienie się druku czynnikiem sprzyjającym idei ochrony prawa do korzystania z utworów
- XVIII wiek – początki anglosaskiego modelu *copyright* - **Statute of Anne** (1710),
- epoka Oświecenia – pojawienie się **konceptji autorstwa** we współczesnym rozumieniu
- druga poł. XX wieku – dalszy rozwój idei prawa autorskiego
- **czasy obecne** – Konwencja berneńska, dyrektywy unijne, orzecznictwo TSUE, ale również **prawa podstawowe**, wolność wypowiedzi, prawo do informacji, prawa „użytkowników”?

Podstawowe pojęcia prawa autorskiego

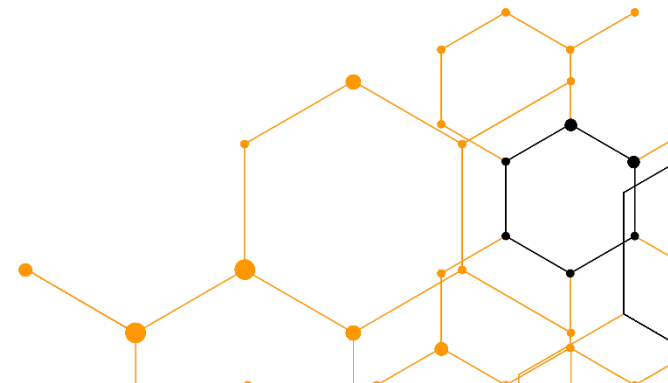
- **utwór** - każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (art. 1 ust. 1 pr. aut.)
 - ✓ ochroną objęty jest wyłącznie sposób wyrażenia
 - ✓ fotografie, wystawy, wydarzenia kulturalne?
- utwór **rozpowszechniony** a utwór **opublikowany** – utwór rozpowszechniony to utwór, który za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie (art. 6 ust. 1 pkt 3 pr. aut.), zaś utwór opublikowany to utwór, który za zezwoleniem twórcy został zwielokrotniony i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie (art. 6 ust. 1 pkt 1 pr. aut.)

Podstawowe pojęcia prawa autorskiego

twórca - człowiek, który stworzył utwór

- ✓ domniemywa się, że twórcą jest osoba, której nazwisko w tym charakterze uwidoczniło na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości
- ✓ podmiot uprawniony pierwotnie (np. pracodawca w przypadku programów komputerowych) lub pochodnie

Podstawowe pojęcia prawa autorskiego

- **osobiste prawa autorskie** - chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem (art. 16 pr. aut.)
 - ✓ niezbywalne
 - ✓ nieograniczone czasowo, zaś po śmierci autora są wykonywane przez małżonka, a w razie jego braku przez dzieci, wnuki, rodziców, rodzeństwo ich dzieci, etc.; są wyjątki, np. art. 7 ust. 2 ustawy o ochronie dziedzictwa Fryderyka Chopina
- **majątkowe prawa autorskie** - wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu (art. 17 pr. aut.)
 - ✓ **model „własnościowy”**,
 - ✓ prawo do reprodukcji, prawo wprowadzania do obrotu, prawo do rozpowszechniania w inny sposób

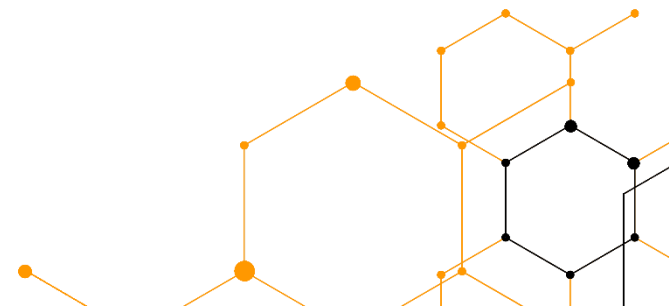
Treści poza zakresem ochrony prawnoautorskiej tzw. domena publiczna

- odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne (art. 1 ust. 2¹ pr. aut.),
 - akty normatywne lub ich urzędowe projekty,
 - urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole,
 - opublikowane opisy patentowe lub ochronne,
 - proste informacje prasowe,
 - utwory, do których autorskie prawa majątkowe wygasły,
 - utwory, które nigdy nie były objęte ochroną prawa autorskiego
- art. 4 pr. aut.

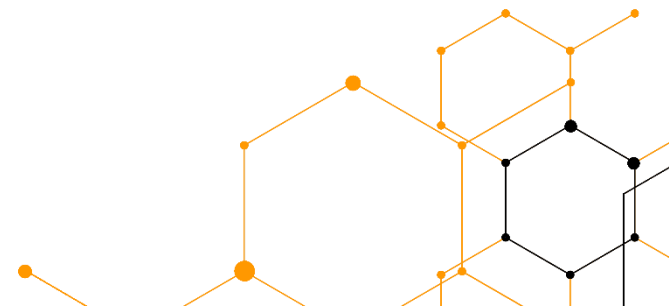
Dozwolony użytek utworów

- instytucja mająca na celu zabezpieczenie interesu publicznego, jeżeli chodzi o możliwość korzystania z chronionych dóbr na potrzeby np. edukacyjne, naukowe, informacyjne czy artystyczne,
- w prawie unijnym i ustawodawstwach większości państw europejskich występuje model kazuistycznej regulacji, zaś w tradycji prawnej nawiązującej do *common law* przyjęto model klauzuli generalnej (*fair use, fair dealing*)
- korzystanie z utworów w ramach instytucji dozwolonego użytku **nie może mieć charakteru komercyjnego**, tj. nastawionego na zysk,

Dozwolony użytek utworów

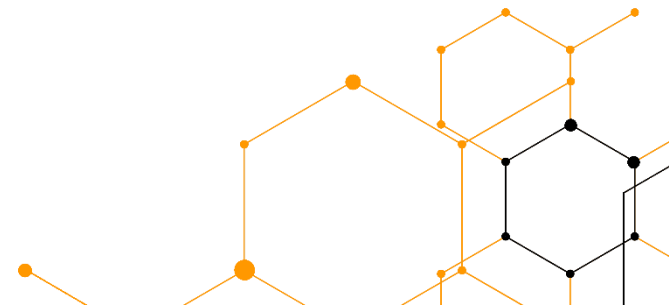
- tzw. test trójstopniowy – art. 35 pr. aut. – dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy
- korzystanie z utworów wymaga wymienienia imienia i nazwiska twórcy oraz źródła (art. 34 pr. aut.)

Dozwolony użytek prywatny

Bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego.

(art. 23 pr. aut.)

Dozwolony użytek publiczny

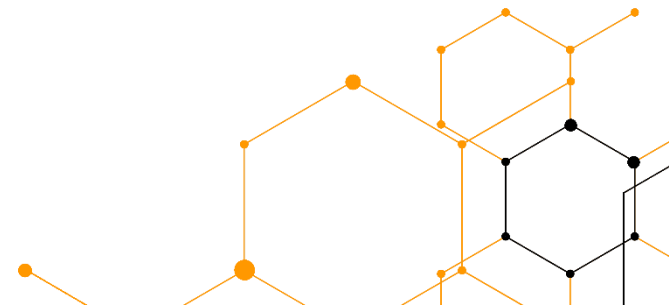
- dozwolony użytek informacyjny (art. 25 i 26 pr. aut.)
- dozwolony użytek dotyczący rozpowszechniania (ale nie publikacji zbiorów) przemówień politycznych, mów, fragmentów publicznych wystąpień, wykładów i kazań (art. 26¹ pr. aut.)
- dozwolony użytek edukacyjny (art. 27 pr. aut.)
- dozwolony użytek na cele dydaktyczne i naukowe (art. 27¹ pr. aut.)
- dozwolony użytek ustanowiony dla bibliotek (art. 28 pr. aut.)
- prawo cytatu (art. 29 pr. aut.)
- korzystanie z utworów podczas oficjalnych uroczystości (art. 31 pr. aut.)
- korzystanie z utworów w katalogach i materiałach promocyjnych (art. 33³ pr. aut.)

Dozwolony użytek ustanowiony na rzecz instytucji oświatowych, uczelni i jednostek badawczych

Instytucje oświatowe oraz określone podmioty wskazane w ustawie o nauce i szkolnictwie wyższym mogą na potrzeby zilustrowania treści przekazywanych w celach dydaktycznych lub w celu prowadzenia działalności naukowej:

- ✓ korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz
- ✓ zwielokrotnić w tym celu rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów

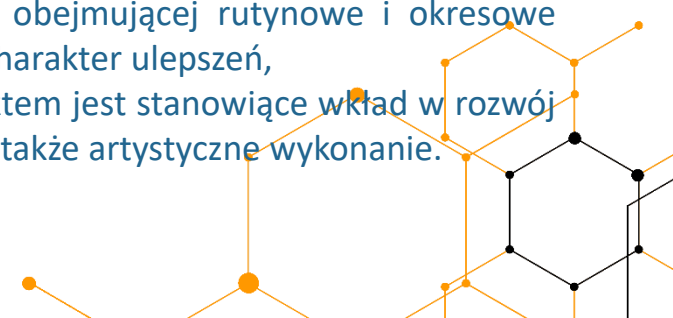

Dozwolony użytek ustanowiony na rzecz instytucji oświatowych, uczelni i jednostek badawczych

- podmioty uprawnione:
 - ✓ szkoły, przedszkola, placówki oświatowo-wychowawcze, placówki kształcenia ustawicznego, placówki artystyczne, biblioteki pedagogiczne,
 - ✓ uczelnie,
 - ✓ federacje podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki,
 - ✓ instytuty naukowe PAN,
 - ✓ instytuty badawcze,
 - ✓ międzynarodowe instytuty naukowe,
 - ✓ Centrum Łukasiewicz,
 - ✓ instytuty działające w ramach Sieci Badawczej Łukasiewicz,
 - ✓ Polska Akademia Umiejętności,
 - ✓ inne podmioty prowadzące głównie działalność naukową w sposób samodzielny i ciągły;
- **biblioteka akademicka a biblioteka naukowa** – art. 21 ust. 1 ustawy o bibliotekach, załącznik do Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie sposobu i trybu zaliczania bibliotek do niektórych bibliotek naukowych oraz ustalenia ich wykazu

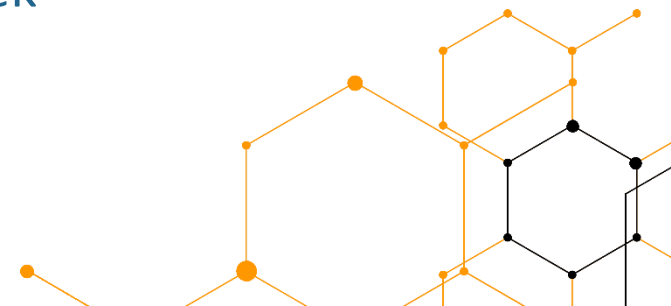

Dozwolony użytek ustanowiony na rzecz instytucji oświatowych, uczelni i jednostek badawczych

- **ilustrowanie treści** - aktywność służąca wyjaśnieniu, pogłębieniu, zilustrowaniu prezentowanych treści w celu pełniejszego i łatwiejszego przekazania wiedzy,
 - cele dydaktyczne
 - działalność naukowa - badania naukowe, prace rozwojowe oraz twórczość artystyczna
 - ✓ **badania podstawowe** - prace empiryczne lub teoretyczne mające przede wszystkim na celu zdobywanie nowej wiedzy o podstawach zjawisk i obserwowalnych faktów bez nastawienia na bezpośrednie zastosowanie komercyjne,
 - ✓ **badania aplikacyjne** - prace mające na celu zdobycie nowej wiedzy oraz umiejętności, nastawione na opracowywanie nowych produktów, procesów lub usług lub wprowadzanie do nich znaczących ulepszeń,
 - ✓ **prace rozwojowe** - nabywanie, łączenie, kształtowanie i wykorzystywanie dostępnej aktualnie wiedzy i umiejętności, w tym w zakresie narzędzi informatycznych lub oprogramowania, do planowania produkcji oraz projektowania i tworzenia zmienionych, ulepszonych lub nowych produktów, procesów lub usług, z wyłączeniem działalności obejmującej rutynowe i okresowe zmiany wprowadzane do nich, nawet jeżeli takie zmiany mają charakter ulepszeń,
 - ✓ **twórczość artystyczna** - działania twórcze w sztuce, której efektem jest stanowiące wkład w rozwój kultury dzieło artystyczne materialne lub niematerialne, w tym także artystyczne wykonanie.
-

Dozwolony użytek ustanowiony na rzecz bibliotek art. 28 pr. aut.

- beneficjenci: biblioteki, muzea, archiwa, uczelnie, instytuty badawcze, instytucje oświatowe
- w ramach dozwolonego użytku bibliotecznego można:
 - ✓ użyczać egzemplarze utworów rozpowszechnionych,
 - ✓ zwielokrotniać utwory stanowiące część zbiorów w celu **uzupełnienia, zachowania lub ochrony tych zbiorów,**
 - ✓ udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek

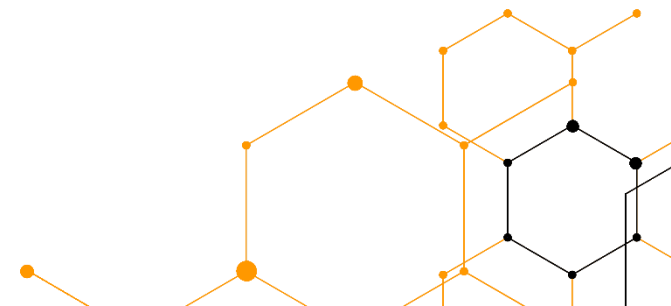
Dozwolony użytek ustanowiony na rzecz bibliotek art. 28 pr. aut.

- użyczenie egzemplarzy utworów rozpowszechnionych:
 - ✓ dozwolone jest użyczenie książki w formie cyfrowej poprzez umieszczenie jej na serwerze biblioteki, przy założeniu, że użytkownik może pobrać książkę tylko raz (wyrok TSUE z dnia 10.11.2016 r., sygn. C-174/15)
 - ✓ *public lending right*
- zwielokrotnianie utworów należących do zbiorów celem ich uzupełnienia zachowania lub ochrony zbiorów:
 - ✓ uzupełnienie oznacza np. dodanie brakującego tomu czy brakującego odcinka materiału filmowego bądź dodanie do zbiorów utworu, który stanowi tzw. biały kruk (wyrok SN z dn. 20.03.2013 r., sygn. II CSK 224/14),
 - ✓ zwielokrotnienie celem zachowania nie może prowadzić do zwiększenia egzemplarzy w obiegu (wyrok SA w Łodzi z dn. 22.08.2013 r., sygn. I Aca 318/13)
- udostępnianie zbiorów na terminalach na miejscu:
 - ✓ ograniczenia tego nie stosuje się, jeżeli udostępnianie w określony w nim sposób odbywa się na podstawie uprzednio zawartej umowy z uprawnionym
 - ✓ wyrok TSUE z dnia 11.09.2014 r., sygn. C-117/13

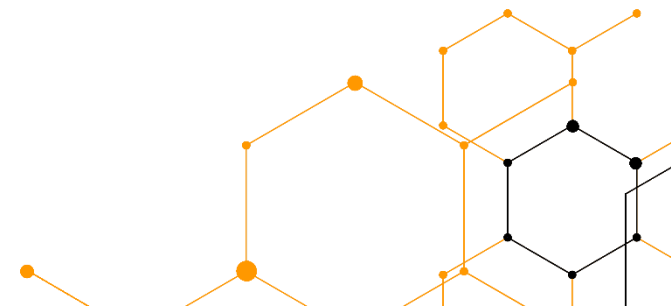
Digitalizacja zbiorów bibliotecznych

- na podstawie art. 28 ust. 1 pkt 2 pr. aut. możliwe jest wykonywanie elektronicznych kopii zbiorów w postaci tradycyjnej albo cyfrowej w celu ich zachowania,
- brak jest wymogu, aby zwielokrotniany utwór był rozpowszechnionym toteż możliwe jest digitalizowanie np. prac dyplomowych,
- zdigitalizowane zbiory można udostępnić za pośrednictwem terminali,
- czy można zdigitalizować całość zbiorów biblioteki?

Inne podstawy korzystania z utworów przez biblioteki

- umowy zawierane z podmiotem uprawnionym
- licencje open access

Dziękuję za uwagę

